

# Francoska arhivska zakonodaja

VLADIMIR SUNČIČ

Francoska arhivska zakonodaja ima dolgo zgodovino, ki jo želim na kratko prikazati v pričujočem tekstu. Razvrstimo jo lahko v tri obdobja. Vsako od teh obdobj je prineslo nekaj novega v organizaciji arhivov in varstvu arhivskega gradiva. Prvo obdobje je obdobje srednjega veka in starega režima (l'Ancien Régime) od konca 12. stoletja do francoske revolucije 1789.

Drugo obdobje je obdobje od francoske revolucije 1789 do leta 1979. V tem obdobju pride do ustanovitve Nacionalnega arhiva in departmajske arhive in s tem organizacije arhivske mreže. Določijo se osnove za delo in notranjo organizacijo arhivov. Sprejetih je bilo veliko zakonskih aktov s področja arhivske dejavnosti. Vseeno pa je manjkal osnovni zakon s tega področja.

Tretje obdobje od leta 1979 do 1994 zaznamuje sprejem prvega osnovnega zakona o arhivih in drugih podzakonskih aktov. V tem obdobju pride še do velike spremembe, ki jo je povzročil zakon o decentralizaciji, sprejet 1983. Financiranje in organizacijo departmajske in mestne arhive je prepustil teritorialnim skupnostim. Direkcija francoskih arhivov opravlja samo še tehnični in strokovni nadzor nad njimi.

## Obdobje srednjega veka in starega režima (l'Ancien Régime)

Pred koncem 12. stoletja še ni točnih podatkov o arhivih. Najverjetneje so obstajali arhivi Merovinške pisarne, velikih opatij in škofij.

Po bitki pri Frétevalu leta 1194, kjer je bil uničen kraljevski arhiv Filipa Avgusta, pride do bolj načrtnega varstva in hrambe kraljevskega arhiva. Zakladnica, ustanovljena leta 1200 prevzame varstvo kraljevskega arhiva. V začetku je bil sedež arhiva nasproti Louvra, kasneje se je preselil v Sainte Chapelle.

Filip Lepi je določil kancelista Pierra d'Estampesa, za vodjo arhiva. Kasneje je Karel V reorganiziral arhiv. To bi lahko šteli za začetek nacionalnega arhiva.

Proti koncu 14. stoletja se ustanavljajo poleg kraljevskega arhiva še drugi arhivi. Čeprav so obstajali poskusi, predvsem v 17. in 18. stoletju, da bi prišlo do njihove združitve, do revolucije ni bil sprejet zakon, ki bi določil organizacijo arhivov in varstvo arhivskega gradiva.

## Obdobje od francoske revolucije 1789 do 1979

Konstituenta in pozneje Konvent sta se zelo zgodaj začela soočati s problemi gradiva uprave in ustanov, ki jih je revolucija ukinila.

Zato so se izoblikovali trije principi, lahko bi rekli potrebe, pri sprejemanju arhivske zakonodaje:

- princip združitve vseh arhivov v državni arhiv, ki se z dekretom z dne 12. 9. 1790 in zakonom z dne 2. 11. 1793 (12 brumaire leto II), preimenuje v nacionalni arhiv
- princip prostega dostopa do gradiva nacionalnega arhiva; to je uredil zakon z dne 25. 6. 1794 (7 messidor leto II)
- princip organizacije vseh arhivov v arhivsko mrežo; na sedežih departmajev so ustanovili arhive, ki so se povezovali z nacionalnim arhivom; ustanovitev departmajske arhive je določil zakon z dne 26. 10. 1796 (5 brumaire leto V)

Na varstvo arhivskega gradiva je vplival zakon z dne 25. 6. 1794, ki je določil, da se mora uničiti celotno gradivo, v katerem so bile zapisane fevdalne obveznosti podložnikov.

Istočasno je vplivala na varstvo arhivskega gradiva izvedena klasifikacija upravnih in sodnih fondov. Pri klasifikaciji je prišlo do velike škode predvsem zaradi tega, ker so bili fondi razbiti. Še danes fondov ne morejo rekonstruirati, ker je otežkočena identifikacija posameznih dokumentov.

Navedeni zakoni so postali osnova organizacije francoskih arhivov. Ti zakoni in dekreti so bili razveljavljeni z Zakonom o arhivih leta 1979.

Leta 1800 so bili departmajske arhive podrejeni generalnim sekretariatom prefektur. Izgubili so stik z nacionalnim arhivom vse do leta 1884. Razvijali so se avtonomno in so bili pod nadzorstvo ministrstva za notranje zadeve. Tudi nacionalni arhiv je bil del ministrstva za notranje zadeve do leta 1853, ko postane del ministrstva za šolstvo. Departmajske in mestne arhive ter arhivi bolnišnic se leta 1884 priključijo ministrstvu za šolstvo.

Leta 1897 se uvede naslov direktorja francoskih arhivov, ki je pridobil kontrolo nad departmajskimi in mestnimi arhivi. Direktor francoskih arhivov je bil istočasno tudi direktor nacionalnega arhiva.

Po zakonu iz leta 1842 so se dela in naloge mestnih arhivov določile na državni ravni. Naslednji zakoni o mestnih arhivih so bili sprejeti še leta 1857 in 1926. Podobno so bila določena dela in naloge arhivov bolnišnic z zakonom iz leta 1854.

Zelo pomembni so bili tudi različni dekreti in navodila po letu 1800, ki so omejevali dostopnost arhivskega gradiva. Leta 1856 je direktor nacionalnega arhiva uvedel določilo, da lahko le on dovoli ali prepove uporabo gradiva. Ni bilo točno določeno, katero gradivo je zaprto za uporabo. To je bilo določilo, ki je bilo samo sebi namen.

Še bolj pomemben je bil dekret iz leta 1850, ki je določal, da se zaposlijo v departmayskih arhivih tisti, ki so končali l'École nationale de Chartes. Tako je bilo zagotovljeno strokovno delo v arhivih. Določila dekreta so se leta 1887 razširila še na nacionalni arhiv.

Poleg nacionalnega arhiva, departmayskih in mestnih arhivov ter arhivov bolnišnic, so delovali še drugi samostojni arhivi. Ti so sami prevzemali in varovali arhivsko gradivo. To so bili arhivi ministrstva za zunanje zadeve, ministrstva za obrambo (kopenska vojska in mornarica), ministrstva za kolonije, državnega sveta in računskega sodišča.

Največja pomanjkljivost vseh zgoraj navedenih zakonov, dekretov in navodil je bila v tem, da je manjkal skupni arhivski zakon. To pomanjkljivost je poskusil odpraviti dekret z dne 21. 7. 1936. V njem so bila navedena nekatera skupna določila:

- obvezna predaja dokumentarnega in arhivskega gradiva nacionalnemu arhivu in departmayskim arhivom, in to tistega, ki ga ne potrebujejo več za svoje delo;
  - prepoved uničenja gradiva; uničenje je dovoljeno samo s privolitvijo direkcije francoskih arhivov
  - pravica opravljanja nadzora direkcije francoskih arhivov nad dokumentarnim gradivom
- Določila dekreta so se malo uporabljala. Eden od vzrokov je bil tudi ta, ker je bil dekret sprejet pred drugo svetovno vojno. Vseboval je dve pomanjkljivosti; prva je bila, da ni bilo določenih sankcij za kršilce in druga, da ni bilo določb o mestnih arhivih.

Še nekateri arhivski zakonski akti v obravnavanem obdobju:

- zakon z dne 5. 4. 1884, ki je določal varstvo arhivskega gradiva mestnih arhivov
- zakon z dne 29. 4. 1924 je določal, da lahko prefekti v primeru, če je varstvo arhivskega gradiva mest pomanjkljivo, ali ga sploh ni, določijo, da se mora gradivo predati pristojnemu departmayskemu arhivu
- zakon z dne 14. 3. 1928 je določal, da se morajo notarski spisi, starejši od 125 let predati nacionalnemu arhivu in departmayskim arhivom, zakon iz leta 1959 je časovno mejo 125 let znižal na 100 let
- dekret z dne 17. 6. 1938 je dovolil arhivom, da popišejo privatne arhive, kot zgodovinske spomenike
- dekret z dne 18. 8. 1945 o ustanovitvi direkcije francoskih arhivov

- dekret z dne 19. 11. 1970 o dostopnosti arhivskega arhiva v nacionalnem arhivu in departmayskih arhivih
- zakon z dne 21. 12. 1970, po katerem morajo mesta z manj kot 2000 prebivci izročiti svoje arhivsko gradivo departmayskemu arhivu
- zakon z dne 17. 7. 1978 o pogojih in načinu uporabe dokumentarnega gradiva

## Obdobje od leta 1979 do 1994

To obdobje se začne s sprejetjem Zakona o arhivih z dne 3. 1. 1979 in drugih dekretov, ki izhajajo iz zakona. Sprejetih je bilo še nekaj drugih zakonskih aktov, ki so posredno vplivali na arhivsko dejavnost. Ti bodo bolj natančno predstavljeni na koncu.

Zakon vsebuje 36 členov, ki so razdeljeni v šest poglavij.

### 1. poglavje - Splošna določila (Dispositions générales)

V njem je podana definicija, kaj je arhivsko gradivo. To so vsi javni in privatni dokumenti, ne glede na obliko, nosilec ali izvor.

Zakon določa princip javnega interesa za varstvo arhivskega gradiva in natančno določa načine varstva.

### 2. poglavje - Dokumentarno gradivo (Les archives publiques)

To je gradivo, ki nastaja pri delu imetnikov in ne zastari (3. člen).

Člen 4 in 5 določata pravico do valorizacije in uničenja dokumentarnega gradiva.

V 6. in 7. členu so določbe o dostopnosti dokumentarnega gradiva. Osnovno načelo je prosti dostop. Toda glede na določbe zakona z dne 17. 7. 1978 je določeno gradivo dostopno po tridesetih letih od nastanka. V to kategorijo spadajo naslednje vrste gradiva:

- zdravniška dokumentacija, ki je dostopna po 150 letih od rojstva pacienta
  - personalne mape, ki so dostopne po 120 letih od rojstva
  - notarske listine in zbirke, matični podatki in vpisi so dostopni 100 let po nastanku dokumenta ali zaključku zadeve
  - popisi prebivalstva, ankete, v katerih so podatki o osebnem in družinskem življenju, statistične raziskave o osebnem in družinskem življenju; gradivo je dostopno 100 let po izvedbi popisa, ankete in statistične raziskave
  - podatki o osebnem življenju, varnosti in zaščiti države; gradivo je dostopno po 60 letih od svojega nastanka
- Zaradi potreb zgodovinskega raziskovanja in

preučevanja so v 8. členu določene izjeme pri uporabi dokumentarnega gradiva. Za notarske listine, ankete, v katerih so podatki o osebnem in družinskem življenju, ne veljajo določila o izjemi pri uporabi.

### 3. poglavje - Privatni arhivi (Les archives privées)

V 9. členu ni točno določeno, kakšna vrsta gradiva so privatni arhivi. So dokumenti, ki so določeni v 1. členu.

Členi od 11 do 24 določajo načine varstva privatnih arhivov.

Proces proglasitve (le classement) privatnega arhiva kot zgodovinskega spomenika se lahko izpelje s privolitvijo ali brez privolitve lastnika gradiva. Proglasitev se mora vedno izpeljati po vnaprejšnji privolitvi višjega arhivskega sveta. Proglasitev ne pomeni, da je gradivo postalo last države. Namen proglasitve je v tem, da se gradivo ne uničuje, odlučuje in izvaža v tujino. Dovoljenje za izvoz in uničenje gradiva da arhiv.

Država ima pravico do prednakupa privatnega arhiva, tudi tistega, ki ni proglašeno.

Država ima tudi pravico zadržanja privatnega arhiva, ki je prodan v tujino. Ima pravico mikrofilmanja.

### 4. poglavje - Uporaba dokumentarnega in privatnega arhiva (Dispositions communes aux archives publiques et privées)

Členi od 25 do 27 določajo različno uporabo in načine overovitve dokumentov in pravice, ki iz tega izhajajo. Vse zavrnitve zahtevkov za overovitev in uporabo morajo arhivi pisno opravičiti.

### 5. poglavje - Kazenske določbe (Dispositions pénales)

Določbe o poneverbah dokumentov po javnih uradnikih in o kršitvah pri uporabi gradiva.

### 6. poglavje - Končne določbe (Dispositions diverses).

Pozakonski akti, ki izhajajo iz Zakona o arhivih z dne 3. 1. 1979:

- dekret št. 79-1035 z dne 3. 12. 1979 o arhivu ministrstva za obrambo določa organizacijo in delo arhiva, pogoje za uporabo in organizacijo komiteja arhiva ministrstva za obrambo
- dekret št. 79-1037 z dne 3. 12. 1979 o kompetencah arhivov in o sodelovanju z imetniki dokumentarnega gradiva pri prevzemanju in varovanju gradiva ter njegovi dostopnosti; določa organizacijo direkcije francoskih arhi-

vov in drugih arhivov, ki jih vodi in nadzoruje: nacionalni arhiv, departmajski in mestni arhivi.

Določa tri vrste gradiva in ravnanje z njim ter dostopnost pri imetnikih:

1. Dokumentarno gradivo (archives courantes). Gradivo se določi glede na čas nastanka in zaključka dosjeja. Ima dvojno vrednost:

- administrativno (valeur primaire)
- pričevanja (valeur secondaire), ki je pomembno za zgodovinarje in druge raziskovalce

2. Vmesno gradivo (archives intermédiaires). Gradivo ni nujno potrebno za tekoče delo. Občasno ima še vedno administrativno vrednost. V vmesnem arhivu se gradivo delno valorizira.

3. Arhivsko gradivo (archives définitives). Administrativna vrednost gradiva izgubi svojo veljavo. Gradivo postane vir za preučevanje zgodovine.

- dekret št. 79-1038 z dne 3. 12. 1979 o uporabi dokumentarnega gradiva; natančneje določa 5. alinejo 7. člena, zakona z dne 3. 1. 1979; navedene so vrste gradiva, ki ni dostopno za uporabo prej kot v 60 letih od nastanka

1. Gradivo kabineta predsednika in premiera

2. Gradivo ministrstva za notranje zadeve in uprave prefektur, ki zadevajo državno varnost;

- gradivo nacionalne policije, ki vsebuje podatke o osebnem življenju in državni varnosti ter obrambi

- poročila generalnih inšpekcij, ki vsebujejo podatke o osebnem življenju in državni varnosti
- davčni dosjeji in podatki o privatni lastnini ali drugi podatki, ki vsebujejo podatke o osebnem življenju

- dosjeji, ki vsebujejo podatke, pomembne za državno varnost in nacionalno obrambo

- dokumenti, ki vsebujejo podatke o denarnih, trgovskih in finančnih pogajanjih s tujci

- dokumenti, ki zadevajo neurejene sporne zadeve s tujci in so v interesu države ali posameznikov ter francoske morale

- gradivo o načrtovanem izkoriščanju rudnikov
- dosjeji o vojni škodi

Ostalo gradivo je dostopno za uporabo samo z dovoljenjem ministra za kulturo (direkcije francoskih arhivov) po vnaprejšnjem dovoljenju imetnika, ki je gradivo izročil arhivu.

- dekret št. 79-1039 z dne 3. 12. 1979 o izdaji in potrjevanju kopij, reprodukcij in izvlečkov iz gradiva, ki se nahaja v arhivih

- dekret št. 79-1040 z dne 3. 12. 1979 o nadzoru nad privatnimi arhivi natančno določa načine varstva privatnih arhivov in izvajanje državnega nadzora nad proglašeni privatnimi arhivi

Za organizacijo arhivske službe in delo arhivov je pomemben zakon z dne 22. 7. 1983 (dopolnjen 9. 1. 1986, 19. 8. 1986 in 21. 11. 1990) o decentralizaciji na kulturnem področju. Vsaka teritorialna enota (mesto, departma, regija) sama odgovarja za varstvo dokumentarnega in arhiv-

skega gradiva in delo arhivov na svojem področju. V primeru departmajskih arhivov se z dekretom z dne 28. 7. 1988 določa, da država (direkcija francoskih arhivov) izvaja samo še tehnični in strokovni nadzor nad njimi.

Nadzor je namenjen zagotovitvi enotnosti dela z arhivskim gradivom kot kulturni dediščini. Obstajal je strah, da bo z decentralizacijo prišlo do različnih metod pri prevzemanju gradiva, valorizaciji, klasifikaciji in izdelavi inventarjev, zato je določen tehnični in strokovni nadzor, ki ga izvaja direkcija francoskih arhivov. Nadzor naj bi poenotil delo v arhivih.

Direkcija francoskih arhivov izvaja nadzor nad dokumentarnim, vmesnim in arhivskim gradivom. Pri tem upošteva osnovna arhivska pravila: spoštovanje enotnosti in organske strukture fonda. Nadzoruje vse stopnje, ki se pojavijo pri delu z gradivom: prevzem, valorizacija, popisovanje, izdelava arhivskih pomagal, varstvo in dostopnost.

Ocenjuje strokovnost arhivistov, delovanje arhivske opreme in stavb ter izpeljavo delovnih programov, povezanih z osnovno dejavnostjo v smislu obstoječih norm in veljavnih predpisov. Nazadnje tudi privatne arhive.

Nadzor se opravlja v treh stopnjah. Na prvi stopnji je generalna inšpekcija. Njena primarna naloga je, da skrbi za arhivistično politiko. Opravlja naslednja dela in naloge:

- svetuje direktorju nacionalnega arhiva pri izvajanju arhivske politike (način prevzemanja in obdelave gradiva)
- izvaja nadzor nad arhivskim gradivom; razsoja v pomembnih stvareh na zahtevo direktorja nacionalnega arhiva
- opravlja analitični pregled finančnih poročil arhivske službe
- nadzoruje in spremlja znanstvene in tehnične programe v arhivih
- izbira primeren prostor za gradnjo arhivskih skladišč in izbire arhitekta
- izvaja nadzor nad privatnimi arhivi pri lastnikih skupaj z direktorji departmajskih arhivov

Na drugi stopnji izvaja nadzor tehnična služba. Njena dela in naloge so:

- pripravlja znanstvene in tehnične norme za prevzem, obdelavo in dostopnost gradiva
- pregleda in odobri prevzemne zapisnike (tableaux de gestion) departmajskih arhivov
- pregleda in odobri arhivska pomagala
- pregleda in odobri čitalniške pravilnike
- zbira in pregleda finančna poročila departmajskih arhivov
- nadzoruje gradnjo arhivskih skladišč po dogovoru z generalno inšpekcijo
- vodi pregled nad izjemami glede dostopnosti gradiva v departmajskih arhivih
- vodi pregled nad predlogi proglasitev privatnih arhivov, ki so jih predlagali direktorji departmajskih arhivov

Tretjo stopnjo nadzora izvajajo direktorji departmajskih arhivov:

- nadzorujejo, kako se izvaja varstvo dokumentarnega in vmesnega gradiva
- nadzorujejo izdelavo in ažuriranje prevzemnih zapisnikov
- nadzorujejo uničevanje dokumentarnega gradiva, ki ga izvajajo imetniki
- nadzorujejo izdelavo statističnih podatkov o delu arhiva
- nadzorujejo predloge za proglasitev privatnega arhiva
- nadzorujejo varstvo, obdelavo, dostopnost privatnih arhivov
- nadzorujejo izdelavo navodil glede dostopnosti gradiva

Poleg zgoraj navedene osnovne arhivske zakonodaje so bili za boljše delo arhivov in celotne stroke sprejeti še nekateri zakonski akti. Ti akti imajo samo posreden vpliv na celotno arhivsko dejavnost.

Zakon z dne 6. 1. 1978 o informatiki, kartotekah in svoboščinah natančno določa način, po katerem lahko pride državljani do podatkov, zbranih in obdelanih s pomočjo računalnika. Določa uničenje gradiva po preteku uporabe. Ta se določi z odlokom pristojnega organa. Uničenje mora potrditi tudi direkcija francoskih arhivov.

Zakon z dne 17. 7. 1978 o različnih ukrepih za izboljšanje odnosov med ustvarjalci gradiva in uporabniki določa prost dostop in uporabo dokumentarnega gradiva. V 6. členu so navedene vrste dokumentarnega gradiva, do katerih uporabnik nima prostega dostopa:

- gradivo o tajnih sklepih vlade in teritorialnih oblasti
- gradivo o nacionalni obrambi in zunanji politiki
- gradivo o javnih financah, državni in javni varnosti
- gradivo o poteku sodnih postopkov, razen gradiva, katerega uporabo dovoli zakonita oblast
- gradivo o osebnem življenju in zdravniški podatki
- gradivo o industrijski in trgovski tajnosti
- raziskave, ki jih izvajajo pooblaščenec ustanove, kršitve davčnih in carinskih določb
- gradivo z oznako tajno

Določa se ustanovitev komisije za uporabo dokumentarnega gradiva, ki obravnava pritožbe uporabnikov. Direktor francoskih arhivov je član komisije.

Zakon z dne 15. 7. 1980 o varstvu gradiva v primeru, če pride do namernega uničenja. Arhivisti, zaposleni v čitalnici arhiva imajo pravico, da zadržijo obiskovalca v primeru kraje dokumentov ali namernega poškodovanja.

Zakon z dne 31. 12. 1992 in dekret o izvajanju z dne 29. 1. 1993 o izvozu kulturnih dobrin, modificira ali odpravlja člene 21 do 24

zakona z dne 3. 1. 1979. Novi 21. člen pre-poveduje izvoz proglašenega privatnega arhiva. Istočasno pa je dana možnost delne odprave določil 21. člena (dovoljenje za začasni izvoz).

Dekreta z dne 16. 5. 1990 o posebnem statusu konservatorjev kulturne dediščine.

Dekret z dne 2. 9. 1991 o statusu teritorialnih konservatorjev kulturne dediščine.

#### LITERATURA:

1. La pratique Archivistique Française, Direction des Archives de France, Paris 1993
2. Nouveaux textes relatifs aux Archives, Archives nationales, Paris 1988

#### ZUSAMMENFASSUNG

##### DIE FRANZÖSISCHE ARCHIVISCHE GESETZGEBUNG

Die französische archivische Gesetzgebung kann in drei Zeitabschnitte eingeteilt werden. Der erste umfaßt das Mittelalter und das Ancien Régime vom Ende des 12. Jahrhunderts bis zur Großen Französischen Revolution im Jahre 1789.

Der zweite Zeitabschnitt reicht von der Großen Französischen Revolution 1789 bis zum Jahr 1979. In dieser Periode wurde das nationale Archiv und die Departementsarchive gegründet und ein Archivnetz organisiert. Es wurden die Grundlagen für die Arbeit und die innere Organisation der Archive gelegt.

Der dritte Zeitabschnitt von 1979 bis 1994 ist gekennzeichnet durch die Annahme des ersten grundlegenden Archivgesetzes und durch andere Akten, die aus dem Gesetz hervorgegangen sind. Einen großen Einfluß auf die Organisation und Arbeit der Archive übte und übt noch immer das Dezentralisierungsgesetz vom Jahre 1983 aus.

3. Marie - Paule Arnauld, La législation archivistique: Comparaison internationales, Paris 1994 (referat na Stage technique international d'Archives)
4. Marie - Paule Arnauld, Les archives en France: Reglementation et organisation administrative, Paris 1995 (referat na Stage technique international d'Archives)
5. Elisabeth Gautier Desvaux, Le controle de l'état sur les Archives, Paris 1994 (referat na Stage technique international d'Archives)
6. Vladimir Sunčič, Izobraževanje na Stage technique international d'Archives v Parizu, Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije, XVII, št. 1-2, Ljubljana 1994, str. 77-84.

#### SUMMARY

##### ARCHIVAL LEGISLATION IN FRANCE

Archival legislation in France can be divided into three periods. The first period comprises the Middle Ages and the ancien régime, i.e. from the late 12th century to the French Revolution of 1789.

The second period is the period from the French Revolution to 1979. The period is characterised by the founding of national archives, regional archives in departments, and a network of archives.

The third period, from 1979 to 1994, is marked by the passing of the first basic law on archives and other related bills. Organisation and operation of archives was and still is greatly influenced by the 1983 law on decentralisation.